

BİLİM KÜLTÜR VE EĞİTİM

Türk'ten Postmodern olur mu?

Hasan Hayyam ve Hiyerofant

Dr. Öğretim Üyesi Defne Türker Demir
T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi – İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

90'lı yılların başlarında olmalı, bir televizyon programında Bedri Baykam ve kıymetli hocam Dilek Doltaş'ın da katılımları ile Postmodernizm ilk kez tartışılırken, dönemin Boğaziçi öğrencileri bizler yeni duyduğumuz bu kavramın çağrışımsal kırılmalarına katılarak gülüp, terimi bozup, Postmodernizm olarak yeni baştan adlandırmıştık. Aradan geçen onyıllarda Postmodernizm ne kadar anlaşıldı, bizler içinde sarmalanmışken bu coğrafyada üretilen kurguya ne ölçüde ulaştı, bu yazı özetinde yanıtlamaya çalıştığım kimi sorular.

Farklı kurumlarda defalarca verdiğim Postmodernizm derslerinde öğrencilerin terime bizim gibi gülmek yerine belli bir mesafeden ve isteksiz yaklaşıtlarına şahit oldum. İsmi "ürküten" hali. Öğrencilerime cevabım, yaşadıkları çağın hal ve gidişatını onlara ancak Postmodernizmin açıklayabileceğini vurgulamaktı. İdeolojilerin çöktüğü, mutlak doğruların çürütüldüğü, tüm kavramsal kategorilerin sorgulandığı bir çağ bu. Her anımıza eşlik eden, artık ayırdına dahi varmadığımız teknolojik bir parazit gürültüsü içinde, kaostan beslenip, hıza sığındığımız gündelik yaşantımızı anlatıyor Postmodernizm bizlere. Metrobüsü anlamlandırmanın kuramsal karşılığı Postmodernizm. Kopuk, rastlantısal, öznel. Absürt. Ama omuz silkip alıştığımız.

Komedi programlarından örnekler vermek olası. Tiyatroda dördüncü duvar sıklıkla yıkılıp bizi sahnenin ta içine çekiyor. Yönetmen bedenen veya dış ses kimliğiyle karakterlere katıldığında da seyircinin gerçeklik algısı kolayca kırılıyor. Bunu artık yadırgamıyoruz. Postmodernizm ise, sanat kendi kurgusallığını açık ederken, bizim bunu neden normal karşıladığımızı anlamlandırıyor. Benzer biçimde beyaz perdede/ekranda da bilim kurgu izleyiciyi alternatif gerçekliklere hazırladı. Teorik fiziğin soyut paralel evrenlerini de yine Postmodernizmin getirdiği çoğulluk algısı ile anlaşılır buluyoruz. Postmodernizmin ilk örneklerini üre-

ten sanat dalları olduklarından, mimari ve plastik sanatlar söz konusu olduğunda da, kolaylıkla çok sayıda eser sıralanabilir.

Postmodernizme doğru Türk edebiyatı

Ama iş edebiyata geldiğinde güçlük başlıyor. Alanın uzmanları ne der bilemem, ama bana kalırsa Türk edebiyatında derinlikli Postmodernizm örneği Ocak 2021'de basılan *Hiyerofant*'a kadar bulunmuyordu. Aslı Erdoğan ve Orhan Pamuk için Postmodern yazar tanımı kullanılabilir. Ancak Aslı Erdoğan'ın ideolojik düzeltme temelinde yeniden yazdığı masalları kanımca ağırlıklarını kazanamıyor ve okurun hevesini kısacıklıkları ile kısıyor. Mario Levi'nin yapıtları Modernizm ile Postmodernizmin arasındaki -Postmodernizmin isminin de vurguladığı- incecik çizgide dengelenmiş duruyor.

Orhan Pamuk içinse apayrı bir yazı gerekir. Ne kullandığı kupkuru dilin istemsiz anlam kaymaları, ne de klasik roman formu bana Postmodern diyor. Orhan Pamuk'a göre Postmodernizm, özgünlüğü bulunmayan anlatıları yeniden kurgulamaktan ve tarihi kasıtlı olarak bozmaktan ibaret. Yazara sık yöneltilen intihal suçlaması bu olguyu, özgünlüğün bulunmayışını temel alıyor. Oysa metinlerarasılık Shakespeare'in oyunlarında da, hatta antik tiyatrodaki söz konusu. Baudrillard'ın simülasyon ve simülakra kuramı da durumu günümüz için inceleyip orijinalin kaybının artık bir mutlak olduğunu belirtiyor. Çağımızda özgünlük çoktan yitmiş, sayısız kopyaya indirgenmişken, Orhan Pamuk'a yöneltilen intihal suçlaması da ancak kendini çürütüyor.

Hasan Hayyam'ın Postmodern dünyası

Öte yanda Hasan Hayyam, büyük usta Bilge Karasu'nun Modernizmin sınırlarını zorlayan zarif anlatılarının bıraktığı yerden alıp, dolu dolu bir Postmodern dünyaya davet ediyor bizi. Reklam panolarına bakarak kitap seçmem diyebilirsiniz, oysa bu mutlak ticarileşme de çağın getirisi. Çokça estetik operasyon atlatmış yeni çağ bilgelerinin şifa vadeden yüzleri ve basmakalıp sözleri yerine, metroda dev bir afişte Albrecht Dürer'in otoportresi de alışık olduğumuzun ötesinde bir çağrı. Daha ön kapağı oluşturan görsel düzlemde, metinlerarasılık tanımlıyor *Hiyerofant*'ı. Arka kapakta ise çizgisel zamanın alt-üst olduğu, başlangıcın ve so-

nun yer değiştirdiği bir anlatı müjdesi veriyor roman. Son onyılın tüm yeteneklerini bünyesinde barındıran dijital dizi platformları sayesinde bırakınız flashback'i, flashforward'ı bile sıradanlıkla karşılar olduk. Ama iş yazıya, edebiyata, romana gelince, doğrusal zaman halen mutlak beklentimiz. Ondandır ki döngüsel zaman *Hiyerofant*'ın kapığında okuyucuya bir tür uyarı ile sunuluyor.

İnsanlık tarihinin çözümsüz soruları

Tematik olarak kısmen alışıldık kalıyor *Hiyerofant*; varlık-yokluk, son-sonsuzluk, ölüm-ölümsüzlük. İnsanlık tarihinin çözümsüz soruları. Öte yanda *Hiyerofant* çoklu kırılmaları bulunan, zaman ve mekanı eğip büken, zamanı kendi üzerine katlayan, bazen de moebius şeridi gibi uzamsal sınırları alt-üst eden bir metin. Ayrıca döngüdeki de yalnızca zaman değil. Karakterler de, kendilerini içinde buldukları spirale, atlayan zaman ve mekanla başka varlıklara dönüşmekte. Geride bıraktığımız yüzyılın en can alıcı anlarında tekrar tekrar karşılaşıyoruz bu karakterlerle ve dünya tarihine şekil veren olayların göbeğinde rastlıyoruz onlara; Türk Kurtuluş Savaşı, 2. Dünya Savaşı ve sömürgeciliğin coğrafyaları.

Galata, Aşyan, Rumeli Hisarı ve bu çok isimli kentin, İstanbul'un bana en fazla seslenen köşeleri de saklı romanda. *Hiyerofant*'ın yine altını çizdiği bir oluş da, dönüp geri gelinen ve klişe olsa da araya katıştırmaktan kaçınmayacağım Kavafis'in "Şehir" şiirinin birkaç dizesinde somutlanan o mutlaklık ve mekandan kopamama duygusu. Bir şehre aidiyet çünkü parçalarımızı ancak belki orada toplamaya yeter gücümüz:

"aynı evlerde kır düşecek saçlarına.

Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda.

Başka bir şey umma"

Zamanı, mekanı ve getirdiklerini olumlamaya çabaladığımız bu çağda, bu coğrafyada benzer sorgulamaları çarpıcı bir zenginlikle sunan *Hiyerofant*'ın son vurgusu da belki bu şehir, İstanbul ve aidiyet olgusu.

(Kavafis'in Şehir şiiri için sayın Cevat Çapan'ın çevirisi kullanılmıştır.)

İdeolojilerin çöktüğü, mutlak doğruların çürütüldüğü, tüm kavramsal kategorilerin sorgulandığı bir çağ bu. Her anımıza eşlik eden, artık ayırdına dahi varmadığımız teknolojik bir parazit gürültüsü içinde, kaostan beslenip, hıza sığındığımız gündelik yaşantımızı anlatıyor Postmodernizm bizlere.

